

**Мемуари революції:
Волинь-Житомирщина у
визвольній боротьбі, 1917–1922**

Т. 1. 1917–1920.

**На шляху утвердження і відстоювання
державності**

Упорядкування, вступна стаття, загальна редакція Антона Сичевського

Житомир
Видавництво «Полісся»

2024

УДК 82-94 (477.42)''1917/1921''

ББК 63.3(4Укр-4Жит)

Рекомендовано до руку рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № від 2024 р.)

Рецензенти:

Махорін Г.Л., кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету.

Кондратюк Ю.С., кандидат історичних наук, доцент кафедри філософсько-історичних студій та масових комунікацій Державного університету «Житомирська політехніка».

Вигівська О.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова.

Мемуари революції: Волинь-Житомирщина у визвольній боротьбі, 1917–1922. Т. 1. 1917–1920. На шляху утвердження і відстоювання державності / Упорядкув., вступ. ст., заг. ред. А. Сичевського. Житомир, 2024. 1088 с.

ISBN

Книга дає змогу поглянути на події Української революції 1917–1922 років на локальному рівні Волині-Житомирщини крізь призму мемуарних джерел. Читачі зможуть отримати інформацію з перших вуст – від імені безпосередніх учасників подій: вояків всіх армій, політиків, освітньо-культурних діячів та повстанців. Мемуарна спадщина дозволить переоцінити вже сформовані канони в описі революційних подій та докорінно переосмислити важкі сторінки нашої історії, зробити висновки та винести потрібні уроки. Долі мемуаристів мов пазли складають нові наративи для заповнення невідомих лакун і водночас текстологічної та історичної критики. Мемуари учасників/бійців революційних фронтів як его-документи найкращим чином виводять на перший план дослідження та вивчення особистих досвідів в екстремальних умовах виживання. Книга є спробою висвітлення революційних зсувів в оптиці сприйняття, переживання та заломлення в пам'яті окремої людини.

Видання розраховане на фахівців у галузі гуманітаристики, широке коло читачів, які цікавляться історією України.

© Антон Сичевський, упорядкування,
вступна стаття, загальна редакція, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП. Мемуари як еґо-документи: вектори автобіоґрафічної нарації, засади використання та інтерпретація	9
Розділ I. БОЙОВИЙ ШЛЯХ ВОЯКІВ АРМІЇ УНР В МЕМУАРНІЙ СПАДЩИНІ	64
<i>Артюшенко Юрій.</i> Події і люди на моєму шляху Боротьби за Державу	65
<i>Безручко Марко.</i> Січові Стрільці в боротьбі за державність	73
<i>Винник Іван.</i> Бої Житомирської пішої юнацької школи	99
<i>Дашкевич Роман.</i> Артилерія Січових стрільців у боротьбі за Золоті Київські ворота	109
<i>Єрошевич Петро.</i> З боротьби українського народу за свою незалежність	118
<i>Зарицький Володимир.</i> Бій під Житомиром	142
<i>Зіневич Никанор.</i> Перша зустріч з Головним отаманом	146
<i>М. А. В</i> Юнацькій школі (спомини)	150
<i>Марушенко-Богдановський Адріян.</i> Матеріяли до історії 1-го кінного Лубенського імени запорожського полковника Максима Залізняка полку	153
<i>Миронович Микола.</i> Спільна військова юнацька школа (короткий історичний начерк)	156
<i>Монкевич Борис.</i> Слідами новітніх запорожців	161
<i>Петрів Всеволод.</i> До «Що то було» підполковника Мусія Ященка в 2-му збірникові «За Державність»	174

Петрів Всеволод. Житомирська юнацька школа. Формування; наука; бої; перший випуск української старшини. Сторінки з недрукованого щоденника	178
Петрів Всеволод. Спомини з часів Української революції (1917–1921). Ч. I. До Берестейського миру	239
Петрів Всеволод. Спомини з часів Української революції (1917–1921). Ч. II. Від Берестейського мира до заняття Полтави	264
Порохівський Гнат. Матеріяли до історії 2-ої Кулеметної бригади.....	271
Прохода Василь. Бої Сірожупанників на польському фронті	285
Прохода Василь. Записки до історії Сірих (сірожупанників)	294
Прохода Василь. Записки непокірливого. Історія національного усвідомлення, життя і діяльності звичайного українця	310
Прохода Василь. Коростень – Бердичів – Житомир (Сірі або Сірожупанники)	344
Прохода Василь. Сірі або Сірожупанники	352
Пузицький Антон. Бої Сірих за Коростень (Рік 1919)	358
Пузицький Антон. Боротьба за доступи до Києва	391
Середа Михайло. Отаманщина	467
Середа Михайло. Українська жінка у визвольній війні 1917–1920 р.	473
Тарнавський А. Історія 4-го Запоріжського полку імени полковника Богуна	478
Удовиченко Олександр, Вишнівський Олександр. Третя Залізна дивізія. Матеріяли історія Війська Української Народньої Республіки. Рік 1919	485
Филонович Василь. Бої за Житомир	498

Яценко Мусій. Що то було?	509
Розділ II. СПОГАДИ ВОЇНІВ УГА ПРО ПЕРЕЖИТЕ МИНУЛЕ	523
Білоус Іван. Бої під Коростенем в січні 1919 року	524
Бобиляк Ілля. До історії III Бережанської бригади II Галицького корпусу (спомин)	527
Бородієвич Євген. В чотирикутнику смерти. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні. Із воєнного записника 3-тньої бригади .	531
Гайдучок Степан. З минулих днів	544
Гайдучок Степан. Слідом санітарної служби в 4 золочівській бригаді	547
Гірняк Никифор. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Спогади учасника подій за час від половини грудня 1919 до половини вересня 1920 р.	555
Галан Володимир. Батерія смерти.	562
Іванець Іван, Сохоцький Ісидор. 1-ша Бригада УСС у складі ЧУГА	571
Левицький Іван. Український галицький полк в роках 1920–1922–1923 на Великій Україні (спомин)	576
М. Д. 1-ша Бригада ЧУГА. Союз УГА з Червоною Армією. 1920 р.....	591
Магальяс Степан. Тайна місія до команди большевицьких військ у Бердичеві в травні 1919 р.	593
Марітчак Теодор. Між двома фронтами. Остання реорганізація I Бригади (б. II Корпусу)	599
Марітчак Теодор. Останні дні II Корпусу. Декілька завваг з приводу спомину о. І. Бобиляка	607

<i>Мацьків Тимотей.</i> Бої на фронті у 1920 р.	615
<i>Мигович Петро.</i> Житомир – Коростень	617
<i>Мигович Петро.</i> При VII-ій Львівській Бригаді на Великій Україні	639
<i>Мигович Петро.</i> При I-ій Бригаді Червоних Українських Січових Стрільців	664
<i>Скидан М.</i> Шлях I-го Галицького Корпусу в поході на Київ	674
<i>Шухевич Степан.</i> Спомини з Української-Галицької Армії (1918– 1920)	684
Розділ III. РЕВОЛЮЦІЙНІ ВИПРОБУВАННЯ У ПАМ’ЯТІ ПОЛІТИКІВ ТА ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНИХ ПРАЦІВНИКІВ	685
<i>Борисовський П. П.</i> Ми не забули (спогади)	686
<i>Мазена Ісаак.</i> Огнева проба. Українська політика й стратегія в добі Зимового походу 1919–20	687
<i>Петрів Тамара.</i> Оля Батурова (Спогад)	694
<i>Феденко Панас.</i> Минуло півстоліття. Зимовий похід Армії Української Народної Республіки 1919–1920 р.р.	702
<i>Чикаленко Лев.</i> Уривки зі спогадів (1919 р.)	713
Розділ IV. РЕВОЛЮЦІЯ ТА ВІЙНА У НАРАТИВІ РАДЯНСЬКИХ ПАРТІЙЦІВ І ВІЙСЬКОВИХ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ	718
<i>Б. Я.</i> П’ять років	719
<i>Бабель Ісаак.</i> Кінармія (рос.)	723
<i>Бабель Ісаак.</i> Щоденник 1920 року (рос.)	741
<i>Борисов (Коган Б. І.).</i> Нариси революції на Волині (рос.)	747

Будьонний Семен. Пройдений шлях (рос.)	761
Давидюк Т. С. Втеча (Епізод із підпільної роботи на Волині 1918 року)	788
Дашковський І. Жовтневі дні в Житомирі та на Південно-Західному фронті (рос.)	795
Дубовий І. Н. Мої спогади про Щорса (рос.)	798
Єфімов, Кортавенко, Снігірь, Латаєв Іван. З «польської кампанії» Червоної армії 1920 р. (рос.)	803
Кісельов Б. Спогади політкерівника пішої розвідки (рос.)	808
Леонідова (Закс). Як ми працювали в 1919 році (м. Звягіль, 1919 р., травень-липень)	816
Лукаш Гордій, Юрасов Дмитро, Мільков В., Меленцов Дмитро, Нагорний Ф., Алтухова Сося. З «петлюрівської кампанії» Червоної армії, побутові епізоди 1919 р. (рос.)	819
Мефедов. Левківські більшовики.....	831
Мефедова. Наші роковини. Пятиріччя Левківського ком'юсередку	833
Михайлов Г. Гетманський переворот в Житомирі (рос.)	836
Михайлов Г. До історії Жовтня на Волині (рос.)	840
Михайлов Г. Жовтневі дні 1917 р. в Житомирі	841
Погляди Олександра Шумського в житомирських партійних газетах «Молот» та «Пролетарська боротьба» (1918–1919 рр.) ..	846
Савченко А. Ціною крові кращих борців (рос.)	856
Школа Червоних командирів імені т. Щорса (Короткий історичний нарис дивізійної школи з 1919 до 1920 р.) (рос.)	859
Шумський Олександр. Стара й нова Україна	865

Ядолов В. Радомисльська (Київщина) більшовицька організація 1917 р.	890
Розділ V. МАРУСЯ СОКОЛОВСЬКА ЯК УОСОБЛЕННЯ ОБРАЗУ МІСЦЕВОЇ ОТАМАНІЇ	903
<i>Бачинський Василь.</i> Маруся Соколовська (Спомин)	904
<i>Поліщук Клим.</i> Отаманша Соколовська	906
<i>Фещенко-Чопівський Микола.</i> Маруся Соколовська	936
Розділ VI. УРОДЖЕНЦІ ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНИ – ТВОРЦІ РЕВОЛЮЦІЙНОГО ФРОНТУ В ОДЕСІ ТА КИЄВІ	938
<i>Гришко Григорій.</i> 1917 рік в Одесі	939
<i>Петрів Тамара.</i> Весна 1917 року у Києві	1016
БІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК МЕМУАРИСТІВ	1019
ДОДАТКИ	1067